

IZVJEŠTAJ O IMPLEMENTACIJI ZELENE AGENDE ZA ZAPADNI BALKAN U CRNOJ GORI

SA FOKUSOM NA STUBOVE DEKARBONIZACIJA
(KLIMA I ČISTA ENERGIJA) I BIODIVERZITET



IZVJEŠTAJ O IMPLEMENTACIJI ZELENE AGENDE ZA ZAPADNI BALKAN U CRNOJ GORI

*sa fokusom na stubove dekarbonizacija
(klima i čista energija) i biodiverzitet*

Podgorica, oktobar 2025. godine

Izdavač:

NVO Eko-tim

Rožajska br.5

81000 Podgorica

Telefon: +382 20 265 517

Internet adresa: **www.ecoteam.me**

Autor: NVO Eko-tim

Dizajn: Golbi

Štampa: Golbi

Tiraž: 50 komada

Podgorica, oktobar 2025. godine

Ovaj materijal je izrađen uz finansijsku podršku Evropske unije i Ministarstva regionalnog-investicionog razvoja i saradnje sa nevladinim organizacijama. Sadržaj je isključiva odgovornost NVO Eko-tim i ne odražava nužno stavove Evropske unije i Ministarstva regionalnog-investicionog razvoja i saradnje sa nevladinim organizacijama.

SADRŽAJ

LISTA SKRAĆENICA:	7
1. UVOD	9
2. ANALIZA DEKARBONIZACIJA	11
Strateški i zakonodavni okvir	11
Institucionalni okvir i administrativni kapaciteti	12
Uključenost zainteresovanih strana.....	13
Ostali aspekti od značaja	13
Finansijski izazovi za stub „Dekarbonizacija“	14
Mjera: Razviti i sprovesti integrisani energetske i klimatski plan	16
Mjera: Uskladiti se sa EU sistemom za trgovinu emisijama i/ili uvesti druge instrumente za određivanje cijena ugljenika.....	18
3. ZAKLJUČCI ZA STUB DEKARBONIZACIJA	20
4. PREPORUKE ZA STUB DEKARBONIZACIJA	21
5. ANALIZA BIODIVERZITET	23
Strateški i zakonodavni okvir	23
Institucionalni okvir i administrativni kapaciteti	25
Uključenost zainteresovanih strana.....	26
Ostali aspekti od značaja	29
Finansijski izazovi za stub „Biodiverzitet“	32
Mjera: Završiti transpoziciju i implementaciju EU direktiva o pticama i staništima	33
Mjera: Proglasiti nova zaštićena područja u skladu sa ciljevima CBD-a za 2030, strategijom Bernske konvencije 2030. i vremenskim okvirom Emerald mreže predloženim 2024. godine.	36
6. ZAKLJUČCI ZA STUB BIODIVERZITET	38
7. PREPORUKE ZA STUB BIODIVERZITET	39
8. LITERATURA	40

Lista skraćenica

CBAM	Mehanizam za prekogranično prilagođavanje ugljenika
CZIP	Centar za zaštitu i proučavanje ptica
EU	Evropska unija
EZ	Energetska Zajednica
EIB	Evropska Investiciona Banka
EBRD	Evropska banka za rekonstrukciju i razvoj
ETS	Sistem trgovine emisijama
GEF	Globalni fond za životnu sredinu
GHG	Gasovi sa efektom staklene bašte
ICP	Međunarodni kooperacioni program za praćenje stanja šuma Evrope
IPA	Instrument pretpristupne podrške
IBM	Institut za biologiju mora
JPNP	Javno preduzeće „Nacionalni parkovi“
KfW	Njemačka državna investiciona i razvojna banka
LCDS	Strategija Niskougljeničnog Razvoja
MRV	Sistem praćenja, izvještavanja i verifikacije
NECP	Nacionalni Energetski i Klimatski Plan
 OCD	Organizacija civilnog društva
SPA	Specijalno područje za zaštitu
UNCBD	Konvencija o biodiverzitetu Ujedinjenih nacija
UNDP	Program Ujedinjenih nacija za razvoj
ZB	Zapadni Balkan

1. UVOD

Izvršaj o stanju u oblastima relevantnim za Zelenu agendu (u daljem tekstu: Izvršaj), odnosno stepenu ispunjenja obaveza iz Akcionog plana za Zelenu agendu za Zapadni Balkan (u daljem tekstu: Akcioni plan), proizasao je iz regionalnog projekta „Navigator Zelene Agende – Osnazivanje civilnog drustva za podršku razvoju klimatski neutralnih i otpornih ekonomija na Zapadnom Balkanu“, koji sprovodi Beogradska otvorena skola u saradnji sa šest regionalnih partnera: organizacijom Eko-tim iz Crne Gore, udruženjem Aarhus centar u Bosni i Hercegovini, organizacijom Eco-Z sa Kosova*, Centrom za istraživanje i informisanje o životnoj sredini Eko-svest iz Sjeverne Makedonije, organizacijom Protection and Preservation of Natural Environment iz Albanije, kao i organizacijom CEE Bankwatch Network. Projekat je sufinansiran od strane Evropske unije (u daljem tekstu: EU).

Glavni cilj Projekta je da osnaži kapacitete organizacija civilnog drustva (u daljem tekstu: OCD), podrži regionalnu saradnju i omogući kreiranje prilika za uključivanje OCD-a u procese kreiranja odluka i politika. U tom kontekstu je izvršena analiza od strane Eko-tima i pripremljen Izvršaj sa preporukama za ključne aktere u Crnoj Gori. Izvršajem se procenjuje nivo trenutnog progressa u pripremi i implementaciji nacionalne legislative, daje se pregled stanja institucionalne strukture i administrativnih kapaciteta, učešća zainteresovanih strana, finansiranja i drugih aspekata od značaja za one oblasti/stubove Zelene Agende za koje se vrši evaluacija, i to: Dekarbonizacija (klima i čista energija) i Biodiverzitet. Izbor ovih stubova je definisan kroz prethodni dogovor na nivou projektnog tima i uslovljen činjenicom da Eko-tim ima višegodišnje iskustvo u praćenju aktivnosti u oblastima dekarbonizacije i zaštite prirode. S obzirom na izazove identifikovane u praćenju implementacije Akcionog plana, rad na pripremi ovog Izvršaja je zasnovan na Zajedničkim predlozima nevladinih organizacija za reviziju Akcionog plana za implementaciju Zelene Agende za Zapadni Balkan¹, iz oktobra 2024. godine. Izvršaj

¹ <https://rb.gy/7krifb>

se odnosi na period od juna 2023, kada je pripremljena *Sveobuhvatna analiza strateškog i zakonodavnog okvira u oblastima relevantnim za Zelenu Agendu*², do juna 2025. godine. Neophodne informacije za pripremu Izvještaja su prikupljene na bazi Upitnika, koji je dostavljen ključnim akterima za implementaciju aktivnosti iz Zelene agende. Nakon objedinjavanja odgovora obavljeno je desktop istraživanje i procjena stepena realizovanih mjera koje proizlaze iz stubova dekarbonizacija (klima i čista energija) i biodiverziteta. Na kraju su identifikovani izazovi, dati zaključci i preporuke za ublažavanje i/ili otklanjanje istih.

Strukturu izvještaja čine analiza dostignuća i izazova, zaključci i preporuke za navedene mjere.

Shodno dogovorenoj metodologiji unutar projektnog tima nije bilo potrebno uzimati u obzir mjere koje se odnose na regionalne akcije, kao ni mjere za koje je malo vjerovatno da će donijeti napredak.

² NVO "Eco Team", *Sveobuhvatna analiza strateškog i zakonodavnog okvira u oblastima relevantnim za Zelenu Agendu* (Podgorica, Eco Team, 2023)



2. ANALIZA DEKARBONIZACIJA

STRATEŠKI I ZAKONODAVNI OKVIR

Nedavno usvojenim novim Zakonom o energetici³ („Službeni list CG”, br. 28/2025) uređuju se energetske djelatnosti, uslovi i način njihovog obavljanja radi kvalitetnog i sigurnog snabdijevanja krajnjih kupaca energijom, način organizovanja i upravljanja tržištem električne energije i gasa, kao i druga pitanja od značaja za energetiku. Zakon takođe definiše izradu Nacionalnog energetskog i klimatskog plana (u daljem tekstu: NECP).

³ <https://www.sluzbenilist.me/propisi/64F3E28A-1501-407C-91D6-C8E949DE7C5C>

Zakon o zaštiti od negativnih uticaja klimatskih promjena⁴ („Službeni list CG”, br. 73/2019), kojim se uređuje zaštita od negativnih uticaja klimatskih promjena, smanjenje emisija gasova sa efektom staklene bašte (u daljem tekstu: GHG), zaštita ozonskog omotača i druga pitanja koja se odnose na zaštitu od negativnih uticaja klimatskih promjena, usvojen je 2019. godine. Novi Zakon, čiji će naziv biti preinačen u Zakon o klimatskim promjenama je u pripremi i njegovo usvajanje se očekuje do kraja septembra 2025. god. Nacrt novog zakona propisuje kao cilj postizanje klimatske neutralnosti do 2050. godine.

INSTITUCIONALNI OKVIR I ADMINISTRATIVNI KAPACITETI

Ministarstvo ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera je glavni nacionalni subjekt odgovoran za nacionalnu politiku zaštite životne sredine i klimatskih promjena. U okviru Ministarstva, Direktorat za klimatske promjene i održivi razvoj, odnosno Direkcija za klimatske promjene broji 5 zaposlenih. U skladu sa Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Ministarstva energetike i rudarstva⁵, Ministarstvo energetike i rudarstva vrši poslove uprave koji se odnose na oblasti energetike, energetske efikasnosti, rudarstva, geologije, ugljovodonika, koncesija iz nadležnosti ministarstva. Ministarstvo ima mandat da izradi NECP za postizanje strateških ciljeva do 2030. godine i prelazak na niskougljenu ekonomiju do 2050. godine. U Direktoratu za elektroenergetiku, Direkciji za razvoj elektroenergetike je zaposleno 5 službenika, dok Direktorat za energetske efikasnosti, Direkcija za izradu pravnog okvira u oblasti energetske efikasnosti i promociju ima ukupno 5 zaposlenih. Odnedavno, uspostavljen je i institucionalni mehanizam za upravljanje pravednom tranzicijom, tzv. Nacionalni savjet za pravednu tranziciju, kojim predsjedava Ministar energetike i rudarstva, a koji predstavlja centralno tijelo za usmjeravanje i koordinaciju procesa tranzicije u skladu sa nacionalnim razvojnim ciljevima, evropskim

4 <https://www.sluzbenilist.me/propisi/C8A38983-E720-4235-93F5-B2DC5995F5A7>

5 Ministarstvo energetike i rudarstva “Pravilniko unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Ministarstva energetike i rudarstva” (Podgorica, 2024) <https://www.gov.me/dokumenta/38530055-6967-42c7-946d-45da3c43c1e1>, preuzeto 27. maja 2025.

standardima i potrebama lokalnih zajednica – posebno Pljevalja, koje se nalazi u središtu ovog procesa.

UKLJUČENOST ZAINTERESOVANIH STRANA

U stubu „Klima i energija“ pored Ministarstva ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera i Ministarstva energetike i rudarstva, obaveze za implementaciju mjera imaju i drugi organi državne uprave: Ministarstvo ekonomskog razvoja, Ministarstvo saobraćaja, Ministarstvo pomorstva, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Ministarstvo vanjskih poslova, Ministarstvo evropskih poslova, Agencija za zaštitu životne sredine, kao lokalne samouprave, univerziteti, škole, relevantni privredni sektori, NVO / civilni sektor, i dr.

NVO sektor je bio uključen u tehničku radnu grupu prilikom izrade nacрта NECP-a, a takođe i prilikom izrade nacрта Zakona o klimatskim promjenama. Ključni doprinos NVO sektora i civilnog društva za NECP i stratešku procjenu uticaja, kao i Zakon o klimatskim promjenama se očekuje tokom javne rasprave.

OSTALI ASPEKTI OD ZNAČAJA

Koalicija 27⁶ je početkom juna 2025. god. predstavila Izvještaje iz sjenke za Poglavlje 27⁷ i Poglavlje 15⁸, u kojem je konstatovan ograničen napredak u oba pregovaračka poglavlja. Koalicija 27 je inače neformalna mreža 18 nevladinih organizacija Crne Gore koja predstavlja platformu za zajedničko učešće organizacija civilnog društva u procesu usvajanja standarda i vrijednosti EU u oblasti zaštite životne sredine.

6 <https://koalicija27.me/>

7 https://www.greenhome.co.me/ova_doc/izvjestaj-iz-sijenke-za-poglavlje-27-za-period-maj-2024-jun-2025-poglavlje-27-u-vremenskoj-zamci/, preuzeto 20. juna 2025,

8 https://www.greenhome.co.me/ova_doc/izvjestaj-iz-sijenke-za-poglavlje-15-energija-jun-2025/, preuzeto 20. juna 2025,

Prema Izvještaju iz sjenke za Poglavlje 15, usvajanje NECP-a i puna transpozicija zahtjeva paketa “Čista energija za sve Evropljane” i dalje kasne. Novi Zakon o energetici i Zakon o korišćenju obnovljivih izvora energije predstavljaju važne korake ka usklađivanju sa EU pravnom tekovinom u oblasti električne energije i OIE. Ipak, funkcionalna implementacija ostaje spora i fragmentisana. Iako zakoni prepoznaju važne mehanizme (npr. agregacija, pametna brojila, dinamičko tarifiranje, energetske zajednice), njihova operativna primjena je odložena zbog potrebe za donošenjem velikog broja podzakonskih akata, tehničkih pravilnika i digitalnih alata. Takav model transpozicije – gdje se veliki dio obaveza prenosi na sekundarno zakonodavstvo – nosi visok rizik od kašnjenja i normativnih praznina, što ograničava ostvarenje ciljeva na terenu. Institucionalni kapaciteti, posebno u pogledu kadrova, tehničke opremljenosti i međuresorne koordinacije, i dalje su nedovoljni za punu implementaciju pravne tekovine EU. Istovremeno, još uvijek nijesu uspostavljeni funkcionalni mehanizmi za praćenje, izvještavanje i verifikaciju podataka, što je ključno za ispunjavanje zahtjeva iz oblasti energetike, klime i održivog razvoja.

FINANSIJSKI IZAZOVI ZA STUB „DEKARBONIZACIJA“

Shodno Procjeni za implementaciju Akcionog plana za završna mjerila za Poglavlje 27⁹, za period 2021-2025. godine potrebno je izdvojiti sredstva u iznosu od 482.996.838 €. Procjene za naredni period nijesu dostupne.

Struktura izvora finansiranja shodno ovom Akcionom planu sadrži sljedeće izvore:

1. državni budžet (45%) koji obuhvata sljedeću strukturu: tekući budžet (9.443.091 € - 4% ukupnih budžetskih sredstava), kapitalni

9 Ministarstvo ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera, *Izvještaj o realizaciji Akcionog plana za ispunjavanje završnih mjerila u Poglavlju 27 – Životna sredina i klimatske promjene za izvještajni period mart – avgust 2024. godine* (Podgorica, 2024) <https://wapi.gov.me/download-preview/63296fd7-2cd8-4065-8e92-51059c14f28f?version=1.0>, preuzeto 27. maja 2025

budžet (39.071.637 € - 18% ukupnih budžetskih sredstava), krediti (161.243.700 € - 75% ukupnih budžetskih sredstava – Evropska investiciona banka (u daljem tekstu:EIB), Svjetska banka, Njemačka državna investiciona i razvojna banka (u daljem tekstu: KfW) Evropska banka za rekonstrukciju i razvoj (u daljem tekstu: EBRD) i druge banke uključene u projekte vodosnabdijevanja i otpadnih voda) i jedinice lokalne samouprave (5.935.345 € - 3%);

2. ulaganja javnih preduzeća (5%), prvenstveno u projekte u oblasti upravljanja komunalnim otpadnim vodama (aktivnost 4.32);

3. ulaganja iz sredstava pretpristupne podrške – IPA (15%), gdje svakako treba dodati i sredstva iz Zelene agende za ZB, čija struktura još uvijek nije poznata, ulaganja drugih donatora (4%) poput Programa ujedinjenih nacija za razvoj (u daljem tekstu: UNDP), Svjetske banke i dr.

4. ulaganja privrednih društava (31%) gdje će se takođe jedan dio tih sredstava obezbjeđivati povlačenjem kredita kod komercijalnih banaka.¹⁰

Budžetski izdaci prikazani po programskoj strukturi: „Upravljanje i razvoj energetike i energetske efikasnosti“ iznose 1,976,539.76 €, dok samo za potprogram „Energetika“, za 2025. godinu iznose 424.426,70 €.

Budžetski izdaci prikazani po programskoj strukturi: „Upravljanje i razvoj energetike i energetske efikasnosti“ za 2026. godinu – 1,440,000.00 €, za 2027. godinu – 1,470,000.00, a za potrošačku jedinicu Ministarstvo ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera za 2025. godinu – 2.161.300,01 €, za 2026. godinu – 2.305.306,93 €, za 2027. godinu – 2.314.239,45€¹¹.

Od ukupnog budžeta Crne Gore, koji za 2025. godinu iznosi 4.026.835.022,67€, izdvajanja za program „Upravljanje i razvoj energetike i energetske efikasnosti“ za 2025. godinu iznose 0,05%.

10 Ministarstvo održivog razvoja i UNDP *Finansijske procjene Akcionog plana za ispunjavanje završnih mjerila u Poglavlju 27 - Životna sredina i klimatske promjene*, (Podgrica, 2021) <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2022-10/Finansijske%20procjene%20Akcionog%20plana%20u%20Poglavlju%2027%20.pdf>, preuzeto 27. maja 2025.

11 Skupština Crne Gore „Zakon o budžetu Crne Gore za 2025. godinu“ (Podgorica, 2025), <https://zakoni.skupstina.me/zakoni/web/dokumenta/zakoni-i-drugi-akti/391/3552-20866-33-24-5-190.pdf>, str. 343 – 494, preuzeto 27. maja 2025.

Budžetski izdaci prikazani po programskoj strukturi: „Ekologija i priroda“, za potprogram „Ekologija“, za 2025. godinu za potrošačku jedinicu Ministarstvo ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera iznose 1,026,216.61 €, od čega za aktivnost Unaprjeđenje i implementacija aktivnosti iz oblasti klimatskih promjena 88.500 €.

Od ukupnog budžeta Crne Gore, koji za 2025. godinu iznosi 4.026.835.022,67 €, izdvajanja za aktivnost vezanu za klimatske promjene za 2025. godinu iznose 0,0022%.

Nažalost, budžetom opredijeljena sredstva su prikazana u ukupnom iznosu i iz istog se ne može zaključiti koliko je sredstava opredijeljeno za pojedinačnu akciju, time se ne može ni zaključiti da li su opredijeljena sredstva dovoljna ili ne.

MJERA: RAZVITI I SPROVESTI INTEGRISANI ENERGETSKI I KLIMATSKI PLAN

Uprkos tome, da je krajnji rok za finalizaciju istekao u junu 2024. godine, Crna Gora još uvijek nije usvojila NECP. Nacrt NECP-a je dostavljen Energetskoj Zajednici (u daljem tekstu: EZ) u decembru 2024. godine. ¹²Sekretarijat EZ je na nacrt plana pripremio preporuke 01/2025¹³, koje je dostavio Vladi Crne Gore krajem marta 2025. godine. NECP se nalazi u zavšnoj fazi pripreme. Krajem juna, zajedno sa strateškom procjenom uticaja, stavljen je na javnu raspravu u trajanju od 40 dana, na kojoj se očekuje značajno učešće zainteresovane javnosti, odnosno snažna reakcija predstavnika nevladinog sektora i civilnog društva, naročito po pitanju rada termoelektrane Pljevlja narednih 15 godina, tj. do kraja 2040. godine, kao i po pitanjima izgradnje novih velikih hidroenergetskih

12 Government of Montenegro “Draft of the National Energy and Climate Plan of Montenegro” (Podgorica, 2024) https://www.energy-community.org/dam/jcr:af9fe606-98a7-4eec-83ab-1a8a9035f63e/NECP%20Montegro_all%20chapters_9%20Dec%202024.pdf, preuzeto 28. maja 2025.

13 <https://energy-community.external.syracus.net/dam/jcr:da2b6bdd-0dbf-46ef-9f82-7fc28b7aca5c/EnCS%20Recommendations%20draft%20ME%20NECP%20FINAL.pdf>, preuzeto 28. maja 2025.

objekata, na osnovu ažuriranih podataka o isplativosti i hidrologiji. Ovo se naročito odnosi na HE Komarnica, za koji Agencija za zaštitu životne sredine još uvijek nije dala odobrenje za izrađeni Elaborat procjene uticaja na životnu sredinu. Važno je napomenuti da postoji jak otpor civilnog društva izgradnji HE Komarnica, kako zbog očuvanja predjela, prvenstveno kanjona Nevidio, tako i zbog uticaja klimatskih promjena na hidrologiju i budući rad hidroelektrana.

Nakon finalizovanja oba dokumenta, u skladu sa izvještajem sa javne rasprave, isti se šalju na uvid Evropskoj Komisiji, a zatim na usvajanje, koje je predviđeno do kraja septembra 2025. godine, ali već sada se može predvidjeti da će se i ovaj rok prolongirati. Strateška procjena uticaja na životnu sredinu za NECP je izrađena, međutim njen nacrt nije poslat na uvid Sekretarijatu EZ, zajedno sa NECP dokumentom, što je i bila jedna od preporuka Sekretarijata Energetske Zajednice za unaprjeđenje nacrta NECP-a.

Nacrtom NECP-a planirano je napuštanje upotrebe uglja do kraja 2040. godine. Ova godina je odabrana bez prethodne detaljne i sveobuhvatne procjene kumulativnih uticaja na životnu sredinu, koji proizilaze iz zadržavanja rada termoelektrane Pljevlja do 2040. godine, sa posebnim naglaskom na njene uticaje i međusobnu povezanost sa ciljevima dekarbonizacije utvrđenima u NECP-u i povezanim ciljevima smanjenja emisija – u tu svrhu. Dodatno, dokument ne analizira ni pravednu tranziciju u regionu uglja Pljevlja, niti daje jasne smjernice kako će se proces zaustavljanja korišćenja uglja u svrhu proizvodnje električne i toplotne energije okončati, što je zapravo trebala biti glavna mjera i svrha izrade ovog dokumenta. Konačno, nacrt NECP-a ne daje jasne smjernice za postizanje klimatske neutralnosti do 2050. godine.

EMISIJAMA I/ILI UVESTI DRUGE INSTRUMENTE ZA ODREĐIVANJE CIJENA UGLJENIKA

Postojeće obaveze za tranziciju energetskeg sistema u skladu sa novim ambicijama da se ubrza transformacija i sprovede dekarbonizacija energetskeg sektora zahtijevaju političke odluke o uvođenju cijena ugljenika u sektorima potrošnje energije. Zato je neophodno uspostavljanje održivijeg sistema trgovanja emisijama (u daljem tekstu: ETS), jer postojeći nacionalni ETS sistem, u kom trenutno funkcioniše jedno postrojenje (TE Pljevlja), nije usklađen sa zahtjevima EU ETS direktive. Cijena ETS dozvola u nacionalnom sistemu (24 €/tCO₂) znatno je niža od one u EU ETS-u (71,20 €/tCO₂ na dan 07/07/2025. god.). Osim toga nacionalni sistem i dalje omogućava besplatne emisije dozvole, dok su besplatne emisije dozvole u EU ETS-u već ukinute za proizvodnju električne energije. Osim toga, nadležne institucije treba da odrede jasno definisan datum i nacrt procesa za postepeno ukidanje proizvodnje energije na bazi lignita. Jedino na taj način će EU nastaviti podržavati region u implementaciji Zelene agende i razvoju politike određivanja cijene ugljenika s obzirom na mehanizam EU za prekogranično prilagođavanje emisija CO₂, uključujući i putem tehničke i finansijske pomoći.

Novi Zakon o klimatskim promjenama će u potpunosti transponovati ažuriranu EU ETS 2003/87/EZ Direktivu, uključujući drugu fazu Sistema trgovanja emisijama (EU ETS2), koja obuhvata zgrade, drumski saobraćaj i mala preduzeća koja nisu uključena u EU ETS sistem.

Primarni fokus Ministarstva ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera u saradnji sa Ministarstvom energetike i rudarstva i Agencijom za zaštitu životne sredine treba da bude na implementaciji sistema ETS i ETS2, uz dobijanje pozitivnog mišljenja Evropske komisije i usvajanje zakona do kraja septembra 2025. god., kao i na uspostavljanju sistema za praćenje, izveštavanje i verifikaciju (u daljem tekstu: MRV) za ETS, ETS2, pomorski i vazduhoplovni saobraćaj. Istovremeno je neophodno analizirati subjekte, koji će biti dio sistema ETS2, kako bi se osiguralo

jasno razumijevanje uključenih subjekata i priprema za sprovođenje. Kako bi tačno identifikovali subjekte koji emituju CO₂ i koji treba da učestvuju u ETS sistemima, moraju se koristiti specifični registri i izvještaji, koji sadrže podatke o emisijama CO₂, kao što su nacionalni inventar, registar EEA, izvještaji o potrošnji energije i poslovni registar. Nadležne institucije tek treba da rade na uspostavljanju MRV sistema, koji je trebao biti uspostavljen najkasnije do kraja 2023. godine. Njegovo uspostavljanje se očekuje do 1. januara 2026. godine, u skladu sa Reformsom Agendom, a tokom 2026. god. i 2027. godine neophodno je započeti sa prikupljanjem podataka, praćenjem i izvještavanjem. Ovo će takođe pripremiti zemlju za njene obaveze nakon pristupanja EU.

Iako je nacrt Zakona o klimatskim promjenama u završnoj fazi (dobio je pozitivno mišljenje Evropske Komisije), njime nije definisan rok za uvođenje pune cijene EU ETS-a, kao i ukidanje besplatnih emisijih dozvola. Postepeno uvođenje cijene za dozvole emitovanja CO₂ do postizanja pune EU ETS cijene, zatim ukidanje besplatnih emisijih dozvola za proizvodnju električne energije iz fosilnih goriva, kao i usklađivanje drugih industrija (do 2034. godine) će biti uređeno podzakonskim aktom, koji treba da definiše novi nacionalni ETS za stacionarna postrojenja do trenutka ulaska u EU i potpunu tranziciju na EU ETS.

Dodatno, nacrt NECP-a se samo djelimično bavi cijenom ugljenika, odnosno uvođenje cijena ugljenika se smatra dijelom dodatne politike (With Additional Measures (WAM)). Neophodno je dodavanje politika i mjera povezanih sa planiranim aktivnostima Crne Gore u dalje poboljšanje i nadogradnju trenutnog sistema određivanja cijena ugljenika, takođe u svijetlu Mehanizma EU za prekogranično prilagođavanje ugljenika („Uredba CBAM“)¹⁴, kako bi se bolje uskladili sa opsegom i cijenom EU ETS, radi lakše tranzicije prilikom pridruživanja EU ETS-u, nakon pristupanja EU.

Ministarski savjet EZ pozvao je ugovorne strane da pažljivo razmotre nalaze studije Procjena uticaja za uspostavljanje regionalnog

14 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=legissum:4696271>, preuzeto 28. maja 2025.

sistema trgovine emisijama u ugovornim stranama Energetske zajednice¹⁵ i dostave svoje preference u vezi sa scenarijima politike cijena ugljenika Evropskoj komisiji i Sekretarijatu prije održavanja Neformalnog ministarskog savjeta koji je planiran za 17. jul 2025. godine.

Cilj ovog procesa je da doprinese pripremi nacrtu predloga za ažuriranje Mape puta za dekarbonizaciju, uključujući i posvećenost postizanju klimatske neutralnosti do 2050. godine. Prijedlog, koji priprema Evropska komisija, trebao bi da bude usvojen na sjednici Ministarskog savjeta EZ 2025. godine, do kada će se dostaviti preference Crne Gore o scenariju politike cijena koji je prihvatljiv.

3. ZAKLJUČCI ZA STUB DEKARBONIZACIJA

U oblasti klime i energije bilo je značajnih aktivnosti koje su direktno povezane sa realizacijom mjera iz Akcionog plana. Nakon više od 5 godina rada i pokušaja da se finalizuje, konačno je privedena kraju izrada NECP-a, koji će utvrditi perspektivne energetske i klimatske ciljeve do 2030. godine u skladu s okvirom EZ i EU pravnim tekovinama. Dalje je, takođe nakon više godina rada na istom, pripremljen nacrt Zakona o klimatskim promjenama, kojim je nastavljeno usklađivanje sa EU ETS, kao i uvođenje drugih instrumenata za određivanje cijena ugljenika (ETS2). Pored toga, postepeno se ukidaju subvencije za ugalj, striktno poštujući pravila državne pomoći. Termoelektana Pljevlja je van pogona u trajanju od 8 mjeseci tokom 2025. godine, jer se radi na ekološkoj rekonstrukciji, koja će značajno smanjiti emisije zagađivača vazduha tokom njenog daljeg rada, a u skladu sa važećim Zakonom o industrijskim emisijama. Vezano za pravednu tranziciju u regionu uglja

¹⁵ Energy Community "EU assessment highlights Carbon Pricing options to accelerate EU integration and the energy transition in the Energy Community" (Vienna, 2025) <https://www.energy-community.org/news/Energy-Community-News/2025/01/14.html>, preuzeto 28. maja 2025.

Pljevlja, započete su takođe neke aktivnosti, iako ne jako značajne, uz aktivno učešće u EU Inicijativu za regione uglja u tranziciji za ZB i Ukrajinu.

4. PREPORUKE ZA STUB DEKARBONIZACIJA

Shodno preuzetim obavezama iz Zelene agende za ZB/ Evropskog zelenog dogovora za stub Dekarbonizacija potrebno je da:

1. Ministarstvo ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera pripremi i predloži Vladi Crne Gore na usvajanje nacrt Zakona o klimatskim promjenama, kojim propisuje način uspostavljanja MRV sistema, uvođenje EU instrumenata za određivanje cijene ugljenika, karbonsku neutralnost do 2050 godine, najkasnije do kraja III kvartala 2025. godine;

2. Ministarstvo energetike i rudarstva, u saradnji sa Ministarstvom ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera i drugim javnim institucijama i zainteresovanim stranama finalizuje NECP i pripadajuću Stratešku procjenu uticaja, u skladu sa odredbama EU Zakona o klimi, Uredbom o upravljanju, preporukama EZ i drugim elementima okvira EU klimatske politike najkasnije do kraja septembra 2025. godine;

3. Ministarstvo ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera izradi Dugoročnu strategiju niskougljeničnog razvoja (u daljem tekstu: LCDS), u skladu sa odredbama EU Zakona o klimi, Uredbom o upravljanju i drugim elementima okvira EU klimatske politike i istu usvoji najkasnije do I kvartala 2026. godine;

4. Ministarstvo ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera donese niz podzakonskih propisa do kraja 2025. godine, kojima će regulisati MRV sistem za ETS i ETS2;

5. Agencija za zaštitu životne sredine uspostavi nacionalni registar obveznika ETS i ETS2.



5. ANALIZA BIODIVERZITET

STRATEŠKI I ZAKONODAVNI OKVIR

Strategija biodiverziteta sa Akcionim planom¹⁶ je važila do 2020. godine. U toku je rad na pripremi nove Strategije, kroz GEF projekat. Održana je početna radionica sa zainteresovanim stranama u aprilu 2024. godine.

Predstoji rad na ažuriranju i usklađivanju politika, strategija, programa i planova sa regionalnim i globalnim okvirima. U kontekstu Konvencije o biološkoj raznovrsnosti (u daljem tekstu: UNCBD) i njegovim Globalnim okvirom za biodiverzitet (GBF), prema kojem je Strategija EU o biodiverzitetu u skladu sa Zelenim dogovorom, neophodno je podnijeti ažuriranu Nacionalnu strategiju sa Akcionim planom za biodiverzitet (NBSAP), kako se i zahtijeva od članica UNCBD-a.¹⁷

Pripremljeni su: Šesti Izvještaj prema UNCBD¹⁸, Nacrt strategije razvoja šuma i šumarstva Crne Gore (2024-2028)¹⁹, Izvještaj o zdravstvenom stanju šuma za 2023. godinu²⁰, Planovi zaštite šuma od

16 Ministarstvo održivog razvoja i turizma "Nacionalna strategija biodiverziteta sa Akcionim planom 2016-2020" (Podgorica, 2015) <https://www.gov.me/dokumenta/e830968f-4f16-475a-96ee-0e7e1fd00b2f>, preuzeto 27. maja 2025.

17 Tintor, V. *WB6 Roaming Report 2024* (Regional Cooperation Center, Sarajevo, 2025) <https://www.rcc.int/pubs/208/wb6-roaming-report-2024>, preuzeto 26. maja 2025.

18 Ministarstvo održivog razvoja i turizma *Šesti nacionalni izvještaj crne gore prema konvenciji Ujedinjenih nacija o biološkoj raznovrsnosti* (Podgorica, 2023) <https://eusluge.euprava.me/Service/Images/eParticipacije/f7f6e772-ae21-4efe-9936-0356bfa12536.pdf>, preuzeto 26. maja 2025.

19 <https://www.gov.me/clanak/javna-rasprava-o-tekstu-nacrta-strategije-razvoja-suma-i-sumarstva-crne-gore>

20 Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede "Izvještaj o zdravstvenom stanju šuma u 2023. godini" (Podgorica, 2024) <https://www.gov.me/dokumenta/06452c0e-9e17-40f0-b8e3-1a26b06e1d8d>, preuzeto 27. maja 2025.

požara za 2023. godinu,²¹ Godišnji program gazdovanja šumama za 2023. godinu²² i Godišnji program gazdovanja šumama za 2024. godinu.²³

Planovi upravljanja za pet nacionalnih parkova imaju važenje do 2025. godine, još uvijek nijesu pripremljeni nacrti za javnu raspravu. Donijete su odluke o proglašavanju zaštićenog područja - spomenika prirode "Dražin vrt"²⁴ i "Sopot"²⁵; Odluke o ustanovljavanju Crvene liste dnevnih leptira Crne Gore²⁶, Odluka o ustanovljavanju Crvene liste gmizavaca i vodozemaca Crne Gore²⁷ i Pravilnik o stanišnim i prioritetnim stanišnim tipovima i listi vrsta biljaka i životinja sa prioritetnim vrstama uključujući ptičje vrste i vrste za koje se određuju područja ekološke mreže²⁸. U toku je priprema crvenih lista za biljke, gljive, ribe i odonate.²⁹

Zakonom o zaštiti prirode ("Službeni list Crne Gore", br. 54/16, 18/19 i 84/24)³⁰ djelimično su transponovane Direktiva o staništima i Direktiva o pticama, tj. nijesu prenijete sve odredbe direktiva ili su prenijete nepotpuno.

U toku je priprema Nacrta zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti prirode koji bi trebalo da u većoj mjeri transponuje ove direktive, a sa kojim se kasni od II kvartala 2024. godine.³¹ Nacrt zakona

21 Uprava za gazdovanje šumama i lovištima, "Izveštaj o zdravstvenom stanju šuma za 2023. godinu" (Pljevlja, 2024) http://www.upravazasume.me/razni_fajlovi/1733470110.pdf, preuzeto 27. maja 2025.

22 Uprava za gazdovanje šumama i lovištima "Godišnji program gazdovanja šumama za 2023. Godinu" (Pljevlja, 2023) <https://wapi.gov.me/download-preview/31237b65-00b7-4f6e-b6a2-56d442cd7b2d?version=1.0>, preuzeto 27. maja 2025.

23 Uprava za gazdovanje šumama i lovištima "Godišnji program gazdovanja šumama za 2024. Godinu" (Pljevlja, 2024) http://www.upravazasume.me/razni_fajlovi/1713528456.pdf, preuzeto 27. maja 2025.

24 Vlada Crne Gore "Predlog odluke o proglašavanju zaštićenog područja Spomenik prirode „Dražin vrt“" (Podgorica, 2024) <https://www.gov.me/dokumenta/f495f785-3b86-4479-a79b-fb175d39e34a>, preuzeto 27. maja 2025.

25 Vlada Crne Gore "Predlog odluke o proglašavanju zaštićenog područja Spomenik prirode „Sopot“" (Podgorica, 2024) <https://www.gov.me/dokumenta/5a70293f-0535-4d78-aae0-c9277280febd>, preuzeto 27. maja 2025.

26 <https://me.propisi.net/sluzbeni-list-crne-gore-br-87-2023-od-27-9-2023-godine/>

27 <https://me.propisi.net/sluzbeni-list-crne-gore-br-87-2023-od-27-9-2023-godine/>

28 <https://me.propisi.net/sluzbeni-list-crne-gore-br-112-2024-od-22-11-2024-godine/>

29 Agencija za zaštitu životne sredine "Izveštaj o radu Agencije za zaštitu životne sredine za 2024. godinu" (Podgorica, 2025) <https://epa.org.me/izvjestaji>, preuzeto 27. maja 2025.

30 <https://www.sluzbenilist.me/propisi/B8EEFE5F-F7E0-4364-9652-A59C61B9334B>

31 Ministarstvo evropskih poslova, Program pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji (Vlada Crne Gore, 2024) <https://www.eu.me/wp-content/uploads/2024/04/4-IV-24-Nacrt-PPCG-a-2024->

Institut, lokalne samouprave, NVO.

Kapaciteti za pripremu studija zaštite su dobri, imajući u vidu da je Agencija za zaštitu prirode preuzela zaposlene nekadašnjeg Zavoda Završene su javne rasprave za Nacrte studija revizije i Nacrte odluka o proglašavanju kategorije, granica, statusa i režima zaštite Spomenika prirode “Plaža Pećin” i “Ratac sa Žukotrlicom”³⁶. Tokom trajanja javne rasprave Ministarstvu turizma, ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera dostavljene su primjedbe, mišljenja i sugestije od Sekretarijata za urbanizma i održivi razvoj, Opština Budva.³⁷

INSTITUCIONALNI OKVIR I ADMINISTRATIVNI KAPACITETI

Ministarstvo ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera je fokalna tačka za implementaciju Zelene Agende. Evidentan je nizak kapacitet za implementaciju brojnih obaveza koje proističu iz Zelene Agende, iako se dio obaveza realizuje preko Direktorata za zaštitu prirode, koji pored generalnog direktora i dva načelnika ima sedam zaposlenih.³⁸

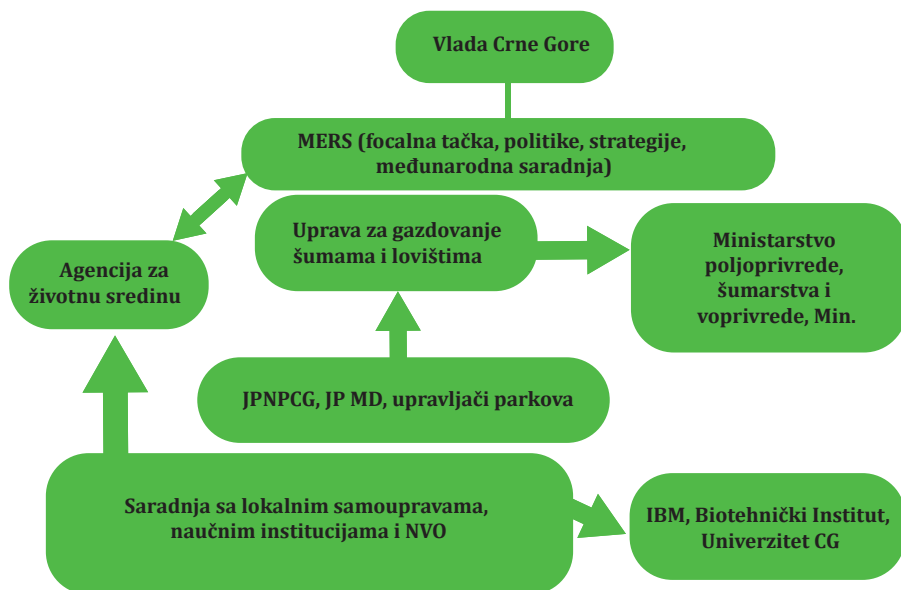
Ostale nadležne institucije su: Agencija za zaštitu životne sredine, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Uprava za šume, JP Nacionalni parkovi Crne Gore (u daljem tekstu: JPNPCG), Institut za biologiju mora (u daljem tekstu: IBM), JP Morsko dobro, Biotehnički Institut, lokalne samouprave, NVO.

36 Ministarstvo turizma, ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera “Javna rasprava za Nacrte studija revizije i Nacrte odluka o proglašavanju kategorije, granica, statusa i režima zaštite Spomenika prirode “Plaža Pećin” i Spomenika prirode “Ratac sa Žukotrlicom” (Podgorica, 2024) <https://www.gov.me/clanak/javna-rasprava-za-nacrte-studija-revizije-i-nacrte-odluka-o-proglasavanju-kategorije-granica-statusa-i-rezima-zastite-spomenika-prirode-plaza-pecin-i-ratac-sa-zukotrlicom>, preuzeto 28. maja 2025.

37 Ministarstvo turizma, ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera, Izvještaj o sprovedenoj javnoj raspravi za Nacrt studije revizije i Nacrt odluke o proglašavanju kategorije, granica, statusa i režima zaštite spomenika prirode „Plaža Pećin“, broj:06-322/24-1009/4, Podgorica, 10.05.2024. godine

38 Ministarstvo ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera, „Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Ministarstva ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera“ (Podgorica, 2024) <https://www.gov.me/dokumenta/ffb41f12-dae1-4d83-a097-bd3a897d92ad>, preuzeto 27. maja 2025.

Kapaciteti za pripremu studija zaštite su dobri, imajući u vidu da je Agencija za zaštitu prirode preuzela zaposlene nekadašnjeg Zavoda za zaštitu prirode. Kapaciteti za upravljanje staništima i vrstama se grade



UKLJUČENOST ZAJNTERESOVANIH STRANA

Radi učešća predstavnika OCD-a raspisan je javni poziv³⁹ za predlaganje predstavnika NVO-a⁴⁰ za učešće u radu radne grupe za pripreme Zakona o zaštiti prirode. Izabrana su dva predstavnika. Učešće predstavnika OCD-a omogućava da se iznesu stavovi OCD-a ali nije regulisan mehanizam da stavovi budu uvaženi ako su argumentovani već je posljednja riječ zakonopisca. Većina predloga tokom izrade Nacrta zakona je odbijena ili djelimično prihvaćena što ukazuje na činjenicu da uz određeno obrazloženje Ministarstvo ima diskreciono pravo da uređuje propise.

39 <https://www.gov.me/clanak/javni-poziv-za-predlaganje-predstavnika-nevladine-organizacije-za-rad-u-radnom-tijelu-za-izmjene-dopune-zakona-o-zastitu-prirode>, pristupljeno 07. juna 2025.

40 <https://wapi.gov.me/download-preview/6a7631c7-6d69-4d90-8303-693b0b86927d?version=1.0>

Javni poziv na javnu raspravu objavljen je 08. juna 2023. godine⁴¹ i trajao je do 18. jula 2023. godine. Izvještaj o sprovedenoj javnoj raspravi je objavljen 04. avgusta 2023. godine⁴²

Tokom javne rasprave o Nacrtu zakona o zaštiti prirode⁴³ Centar za zaštitu i proučavanje ptica (u daljem tekstu: CZIP) je dostavio 20 primjedaba koje se odnose na niz nedostataka kao što je: nedostatak prihvatilišta za divlje životinje i nedovoljno precizne nadležnosti organa u toj oblasti⁴⁴, nezakonitu trgovinu divljim životinjama, što je jedna od najunosnijih kriminalnih aktivnosti, imajući u vidu da se prema podacima EUROPOL-a godišnje generiše oko 4,4 milijarde eura na svjetskom nivou. Krijumčarenje u Crnoj Gori uključuje lava, kengura, afričke kornjače i druge egzotične životinje. Predloženo je da NVO mogu pokrenuti postupak proglašenja zaštićenih područja, izraditi Studije zaštite, imati status upravljača zaštićenim područjem kao i vršiti poslove monitoringa biodiverziteta u skladu sa svojim stručnim kvalifikacijama, da se izrađuju i primjenjuju Akcioni planovi za vrste, da je pravno ili fizičko lice koje pričinu štetu na zaštićenim vrstama i prirodnim staništima, dužno da sprovede mjere remedijacije u skladu sa zakonom kojim se uređuje odgovornost za štetu u životnoj sredini, da zahtjev za izradu stručne podloge - Studije zaštite i zahtjev za reviziju područja, može podnijeti i udruženje građana, da je neophodno odrediti zaštitni pojas svakog zaštićenog područja, preciziranje definisanja zabranjenih radnji, itd. Pored CZIP-a pet primjedaba su dostavili i Parkovi Dinarida u kojima se ukazuje da zoniranje zaštićenog područja treba biti obrađeno kroz prostorne planove posebne namjene za područja kategorije II, a kroz planove upravljanja za ostale kategorije zaštićenih područja, da je neophodno definisati službu fizičke zaštite, da zaštićenim područjima treba da upravljaju javne ustanove, i dr.

Na 33. sjednici Stalnog odbora Bernske konvencije održanoj u novembru 2023. godine raspravljalo se o slučaju Porto Skadar Lake

41 <https://www.gov.me/clanak/javni-poziv-za-javnu-raspravu-o-nacrtu-zakona-o-zastiti-prirode>, pristupljeno 12. jula 2025. godine

42 <https://www.gov.me/clanak/izvjestaj-o-sprovedenoj-javnoj-raspravi-o-tekstu-nacrta-zakona-o-zastiti-prirode>, pristupljeno 12. jula 2025. godine

43 <https://www.gov.me/dokumenta/47922da1-c10f-486a-b096-9468486a1508>, pristupljeno 12. jula 2025. godine

44 <https://prcentar.me/clanak/nedostatak-prihvatilica-za-divlje-ivotinje-i-nedovoljno-precizne-nadlenosti-organa-kljuni-problemi-u-toj-oblasti/1942>, pristupljeno 07. juna 2025.

koji je otvoren 2016. godine po žalbi NVO Green Home i grupe građana Virpazara zbog planirane izgradnje dva turistička kompleksa i to Porto Skadar Lake i White Village u nacionalnom parku Skadarsko jezero. Date preporuke zajedničke misije Bernske i Ramsarske konvencije su se odnosile na: potpuno obustavljanje projekta, izradu prostornog plana, zoniranje, izradu mapa staništa, zabrana korišćenja brzih plovila na jezeru i niz drugih preporuka. Delegati Bernske konvencije izrazili su zabrinutost za stanje u ovom zaštićenom području, ne samo u smislu planirane izgradnje projekta Porto Skadar Lake i White Village već i u smislu brojnih drugih problema i prijetnji koji su prisutni. Slučaj i dalje ostaje otvoren, a Sekretarijat Bernske konvencije će nastaviti da prati ovaj slučaj i zahtijevati punu implementaciju preporuka koje su date državi Crnoj Gori⁴⁵.

Crnogorsko društvo ekologa (CDE) je zajedno sa Društvom mladih ekologa Nikšić i Organizacijom KOD u aprilu 2022. godine podnijelo žalbu Sekretarijatu Bernske konvencije povodom odluke Vlade Crne Gore da odobri koncesiju EPCG za hidroelektranu Komarnica za proizvodnju električne energije. Donošenjem odluke o davanju koncesije, Crna Gora je prekršila članove 3 i 4 Bernske konvencije, koja obavezuje potpisnice da unaprijede nacionalne politike u očuvanju divlje flore i faune, kao i preporuke koje se odnose na očuvanje divljih životinja i prirodnih staništa. Na 43. Sjednici stalnog odbora Bernske konvencije održanoj 29 - 30. marta 2023. godine notiran je i slučaj žalbe povodom planirane gradnje HE Komarnica. Sekretarijat Bernske konvencije je u svom Izvještaju izrazio zabrinutost za gradnju HE Komarnica, ali i notirao navode da su podaci korišćeni za pripremu Procjene uticaja na životnu sredinu stari 30 godina i tražili su od Vlade Crne Gore objašnjenje⁴⁶.

Aktuelna je najava gradnje u zaleđu Velike Plaže u Ulcinju⁴⁷, koja je pod zaštitom od 1968. godine. Stanište je od značaja za EU. Mjere zaštite za svaku zonu su predložene, kao i za važna staništa i vrste. Akt o uslovima i smiernicama zaštite prirode izdala je Agencija za zaštitu životne sredine

45 Koalicija 27, Izvještaj iz sjenke za Poglavlje 27 - Životna sredina i klimatske promjene, Kap progressa u moru obaveza (2024).

46 Convention on the conservation of European wildlife and natural habitats "Meeting report" (Strasbourg, 2023) <https://rm.coe.int/tpvs07e-2023-meeting-report-1st-bureau-2023/1680aac-4cb>, preuzeto 28. maja 2025.

47 <https://czip.me/2025/05/29/gradite-buducnost-po-mjeri-covjeka-i-prirode-a-ne-po-mjeri-investitorskog-lobija/>

tadašnjem Ministarstvu nadležnom za poslove planiranja prostora za potrebe izrade prostorno planske dokumentacije – DSL dio sektora 66, modul II, III i VI⁴⁸. U neposrednoj blizini je Ulcinjska solana, na koju se odnosi veći dio završnih mjerila iz podoblasti „Zaštita prirode“ i uslov su za zatvaranje Poglavlja 27 – Životna sredina i klimatske promjene⁴⁹.

OSTALI ASPEKTI OD ZNAČAJA

Kada je loša implementacija u pitanju, primjer je Park prirode Komovi, područje koje je izuzetno bogato šumama, u kojem se sprovodi ekonomska sječa stabala, bez obzira na stepen zaštite ovog područja, za koji je urađena studija *“Ekonomska eksploatacija šume u Parku prirode “Komovi”, na primjeru gazdinske jedinice Opasanica-Travska gora”*. Obimna sječa i eksploatacija šume na ovom području, kao i izgradnja šumskih puteva za izvlačenje drva dovodi do fragmentisanja staništa mnogih vrsta sisara. Sječa šume, naročito ako nije striktno poštovana i nadzirana prema uslovima koncesija, veoma nepovoljno i drastično narušava postojeća staništa, presjeca koridore kretanja prije svega krupnih sisara i dovodi do njihovog uznemiravanja, što utiče na njihovo razmnožavanje ili čak dovodi do uginuća jedinki pojedinih vrsta. Sječa šuma, kao i probijanje šumskih puteva takođe negativno utiče i na faunu ptica⁵⁰. Primjer je i bespravna gradnja u NP „Durmitor“ zbog koje je rađena Studija revizija granica NP⁵¹, radi isključenja pojedinih naselja koja zbog devastacije više ne ispunjavaju kriterijume za zaštitu. U oba primjera se može ukazati na loše upravljanje zaštićenim područjem.

Evidentiran je niz aktivnosti koje mogu imati negativan uticaj na

48 <https://www.gov.me/clanak/javna-rasprava-o-nacrtu-dsl-dio-sektora-66-moduli-ii-iii-i-vi-ve-lika-plaza-i-nacrtu-izvjestaja-o-strateskoj-procjeni-uticaja-na-zivotnu-sredinu>

49 Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma “Akcioni plan za ispunjavanje završnih mjerila u Poglavlju 27 - Životna sredina i klimatske promjene” (Podgorica, 2021) <https://wapi.gov.me/download/abaef2f4-d824-4d42-a05d-e6a8ad92a09d?version=1.0>, preuzeto 27. maja 2025

50 Koalicija 27. *“Ekonomska eksploatacija šume Opasanica”* (Podgorica) <https://www.greenhome.co.me/wpcontent/uploads/2024/10/Ekonomska-eksploatacija-sume-Opasanica.pdf>, preuzeto 27. maja 2025.

51 Ministarstvo održivog razvoja i turizma *“Inovirana Stručna podloga - Studija izvodljivosti za reviziju granica Nacionalnog parka Durmitor”* (Podgorica, 2013) <https://www.gov.me/dokumenta/c38370b9-c07d-454c-a825-597e62bbff39>, preuzeto 27. maja 2025.

biodiverzitet i uspostavljanje ekoloških mreža. Izdvajaju se: u Gornjem Štoju se odvijaju nelegalni građevinski radovi na svega 50 metara od same kolonije vodenih ptica, a najugroženija je kolonija čaplje kašikare, blistavog ibisa, malog kormorana, gaka, male bijele, žute, sive i čaplje govedarke; izgradnja mosta na rijeci Bojani, neposredno iznad račvanja dva rukavca rijeke Bojane gdje se formira Ada Bojana koja predstavlja najveći kompleks plavnih aluvijalnih šuma na istočnoj obali Jadrana; planirana izgradnja vojnog poligona na Sinjajevini i tim povodom su „Sačuvajmo Sinjajevinu - Aktivisti Građanske inicijative (GI)“ predali 2022. godine peticiju sa 22 hiljade potpisa građana Delegaciji Evropske unije i Vladi u Podgorici, tražeći poništenje odluke. Agencija za zaštitu prirode i životne sredine završila je izradu studije „Utvrdjivanja nultog stanja biodiverziteta na Sinjajevini“ na širem području planiranom za vojni poligon, a na sjednici održanoj 25. aprila 2024. godine, Vlada je izdala Urbanističko-tehničke uslove za izradu tehničke dokumentacije za izgradnju vjetroelektrane „Sinjajevina – part II“. U okviru ovog kompleksa vjetroelektrane na osnovu preliminarnih podataka predviđena je izgradnja 44 vjetrogeneratora, ukupne instalisane snage 290.40 MW. Navedeno dokazuje da se Vlada Crne Gore udaljava od ideje uspostavljanja zaštićenog područja na Sinjajevini⁵².

Nedavno je pronađena nova vrsta za nauku (*Petrolanium crnojevicii* Dragičević, Vuksanović & Surina) u flori Crne Gore. Vrsta *Petrolanium crnojevicii* je pronađena u pukotinama krečnjačkih stijena na području Štitara u okolini Cetinja. Još uvijek nije pokrenuta procedura za zaštitu lokaliteta i vrste.

Predlog EMERALD područja u Crnoj Gori je utvrđen na sastanku Stalnog Komiteta Bernske Konvencije u decembru 2010. godine. Ažurirana Lista zvanično nominovanih područja je ponovo potvrđena u decembru 2024. godine⁵³.

52 Koalicija 27, Izvještaj iz sjenke za Poglavlje 27 - Životna sredina i klimatske promjene, Kap progresa u moru obaveza (2024).

53 Convention on the conservation of european wildlife and natural habitats "Updated list of officially nominated candidate Emerald Network sites", (Strasbourg, 2024) <https://rm.coe.int/pa18e-2024-draft-candidate-list-emerald-network-sites-2779-8956-4427-1/1680b27e33>, preuzeto 28. maja 2025.

Odrađena je revizija IBA staništa. Projekat je sproveden u partnerstvu BIRDLIFE – a i CZIP i dobijeni podaci ukazuju na povećanje broja IBA staništa u Crnoj Gori. Umjesto dosadašnjih pet područja: Durmitor, Biogradska gora, Skadarsko jezero, Ulcinjska solana i Šasko jezero, utvrđena su 33 područja koja se prostiru na 54% teritorije Crne Gore. Lokacije sa najvećim brojem vrsta koje ispunjavaju kriterijume su Delta Bojane sa 40 vrsta, Ulcinjska solana sa 33 i Skadarsko jezero sa 29 vrsta. Neka od teritorijalno najvećih područja su Sinjajevina sa 48,671 ha, Prošćenske planine 46,752 ha, Piva sa 50,438 ha, Durmitor 51, 446 ha⁵⁴. Značaj revizije IBA ogleda se i u tome što doprinosi uspostavljanju mreže Natura 2000, jer dijele iste kriterijume za dio koji se tiče Direktive o pticama i Specijalnog područja za zaštitu (u daljem tekstu: SPA)⁵⁵.

Aktivnosti na uspostavljanju Natura 2000 mreže su nastavljene. U toku je implementacija projekta koji finansira EU „*Podrška u uspostavljanju područja ekološke mreže Natura 2000 u Crnoj Gori*“. Projekat je počeo sa realizacijom 29. maja 2024. godine, sa periodom implementacije od tri godine. Projekat realizuje konzorcijum kompanija Eptisa Southeast Europe d.o.o. i EPTISA Servicios de Ingenieria SL. Projekat ima za cilj da doprinese poboljšanju informacija o vrstama i staništima navedenim u aneksima Direktive o staništima i Direktive o pticama, a koje su prisutne u Crnoj Gori, sprovođenjem aktivnosti mapiranja i prikupljanja podataka u odabranim lokalitetima. Uspostavljanjem NATURA 2000 mreže omogućiće se povezivanje značajnih lokaliteta kako za EU, tako i za Crnu Goru. Svakako uspostavljanje i EMERALD mreže bi dalo značajan doprinos očuvanju područja od značaja za povezanost ekosistema.

Shodno dostupnim informacijama i nakon sprovedenih intervju sa predstavnicima nadležnih institucija ne postoje zvanično identifikovane oblasti koje su važne za povezanost ekosistema niti ima područja koja su zakonom zaštićena posebno za ovu svrhu. Razvijanje sveobuhvatne zelene infrastrukturne mreže je od suštinskog značaja za uspostavljanje veza između urbanih, periurbanih i ruralnih područja, povećavajući

54 <https://czip.me/2023/08/02/crna-gora-dobila-novu-mreza-iba-podrucja/>, pristupljeno 05. juna 2025.

55 Koalicija 27, Izvještaj iz sjenke za Poglavlje 27 - životna sredina i klimatske promjene (Koalicija 27, 2024) https://www.greenhome.co.me/wp-content/uploads/2020/07/ONLINE_Izvjestaj-iz-sjenke-2024-MNE_pages_compressed-1.pdf, pristupljeno 05. juna 2025.

biodiverzitet, održavanje koridora i omogućavanje usluga ekosistema i trebaju se urbanistički planirati, obezbjeđujući efekte hlađenja, rekreativne površine i staništa za divlje životinje. Ovo stvara otporno urbano okruženje koje doprinosi prilagođavanju klimi i očuvanju biodiverziteta. Obnavljanje prirodnih staništa kroz velike projekte fokusirane na močvare, priobalne zone i degradirane pejzaže je još jedan ključni aspekt. Promovisanje rješenja zasnovanih na prirodi može značajno povećati pokrivenost urbanim zelenilom. Podsticanje gradova da usvoje ova rješenja podrazumijeva pružanje tehničke pomoći i podrške za izgradnju kapaciteta⁵⁶. Prednosti su: omogućavanje sigurnosti hrane i vode, smanjenje siromaštva i doprinos očuvanju zdravlja stanovništva. Uspostavljanje prekograničnih/graničnih ekoloških koridora je ključno za olakšavanje migracije vrsta i genetsku razmjenu, koji su neophodni za klimatsku adaptaciju.

CZIP je sproveo projekat sanacije Ulcinjske solane i planira se nastavak kroz projekte iz GEF-a i IPA-e. Realizovana je priprema Plana upravljanja Ulcinjskom solanom⁵⁷.

FINANSIJSKI IZAZOVI ZA STUB „BIODIVERZITET“

Detaljne informacije o finansiranju aktivnosti vezanih za navedene mjere nijesu javno dostupne imajući u vidu strukturu Zakona o budžetu Crne Gore za 2025. godinu. Naime, za implementaciju obaveza u Poglavlju 27 potrebno je izdvojiti sredstva u iznosu od 482.996.838 €⁵⁸, te sredstva planirana budžetom za 2025. godinu nijesu dovoljna za realizaciju neophodnih aktivnosti. Procjene za naredni period nijesu dostupne. Izvori finansiranja su: državni budžet, kapitalni budžet, krediti i jedinice lokalne samouprave. Shodno Zakonu o budžetu za 2025. godinu⁵⁹,

⁵⁶ <https://www.rcc.int/home>

⁵⁷ Medenica, K. "Predstavljanje Izvještaja iz Sjenke za Poglavlje 27" pptx. (Evropska kuća, jun 2025.)

⁵⁸ Akcioni plan za završna mjerila za Poglavlje 27, za period 2021-2025. str. 68-106, preuzeto 27. maja 2025.

⁵⁹ Skupština Crne Gore "Zakon o budžetu Crne Gore za 2025. Godinu" (Podgorica, 2025), <https://zakoni.skupstina.me/zakoni/web/dokumenta/zakoni-i-drugi-akti/391/3552-20866-33-24-5-190>.

budžetski izdaci prikazani po programskoj strukturi: „Prostorno planiranje i zaštita životne sredine“, za potprogram „Ekologija i zaštita prirode“, za ukupan potprogram za 2025. godinu iznose 15.568.486,00 €, za 2026. godinu – 11.135.169,58 €, za 2027. godinu – 10.215.917,36 €, a za potrošačku jedinicu Ministarstvo ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera za 2025. godinu – 2.161.300,01 €, za 2026. godinu – 2.305.306,93 €, za 2027. godinu – 2.314.239,45 €. Od ukupnog budžeta Crne Gore, koji za 2025. godinu iznosi 4.026.835.022,67 €, izdvajanja za potprogram „Ekologija i zaštita prirode“ za 2025. godinu iznose 0,39%.

Shodno članu 28 Zakona o zaštiti prirode, sredstva za izradu studije zaštite obezbjeđuju se iz budžeta Crne Gore, fondova Evropske unije, donacija međunarodnih organizacija i drugih izvora u skladu sa ovim zakonom. U vezi sa tim, postoji mogućnost nalaženja izvora finansiranja za izradu studija zaštite. Upravljanje zaštićenim područjima je izazov, naročito za područja koja zahtijevaju velika sredstva za zaštitu. Primjer može biti Solana Ulcinj gdje se godišnjim budžetom opštine Ulcinj, tj. upravljača u skladu sa Godišnjim programima i planovima upravljanja planira iznos cca 300.000 € što je nedovoljno imajući u vidu da je za kapitalne infrastrukturne radove potrebno obezbijediti iznos od 1.000.000 €, prema Izvještaju o realizaciji Akcionog plana za ispunjavanje završnih mjerila u Poglavlju 27 – Životna sredina i klimatske promjene za izvještajni period mart – avgust 2024. godine.

MJERA: ZAVRŠITI TRANSPOZICIJU I IMPLEMENTACIJU EU DIREKTIVA O PTICAMA I STANIŠTIMA

Direktiva o pticama je djelimično transponovana Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o divljači i lovstvu („Službeni list Crne Gore“, br. 51/25)⁶⁰, dok Direktivu o staništima djelimično transponuje i Zakon o šumama („Službeni list Crne Gore“, br. 77/24)⁶¹.

pdf, str. 343 – 494, preuzeto 27. maja 2025.

60 <https://www.sluzbenilist.me/propisi/0E84F794-CC4A-4664-AE4D-3B0895214FC8>

61 <https://www.sluzbenilist.me/registri/F8052E30-8E7C-4C5D-99F2-9BA2E7057094>

Zakonom o zaštiti prirode transponovane su odredbe Direktive o staništima i Direktive o pticama koje se odnose na: definicije izraza, obavezu uspostavljanja ekološke mreže NATURA 2000, mjere očuvanja, mjere za uspostavljanje sistema stroge zaštite vrsta, zabrane hvatanja ili ubijanja vrsta divlje faune, istraživanja i naučni rad.

Nije potpuno transponovana odredba koja se odnosi na ocjenu prihvatljivosti zahvata na prirodu, što je korak nazad u odnosu na Zakon iz 2008. godine, mjere za očuvanje, održavanje ili ponovno uspostavljanje dovoljne raznovrsnosti i veličine staništa za sve ptičje vrste, održavanje i upravljanje u skladu s ekološkim potrebama staništa unutar i izvan zaštićenih zona, ponovno uspostavljanje uništenih biotopa i nije dato rješenje konflikta između zaštite vrsta i sigurnosti vazdušnog saobraćaja.

Potpuna usklađenost će se postići donošenjem: Uredbe o proglašenju ekološke mreže, ekoloških koridora, načina upravljanja i finansiranja ekološke mreže, Pravilnika kojim se propisuje bliži sadržaj studije za glavnu ocjenu prihvatljivosti, Pravilnika o uslovima u pogledu kadra, organizacione osposobljenosti za obavljanje poslova zaštite, unaprjeđenja, promovisanja i održivog razvoja zaštićenog područja i područja ekološke mreže koje treba da ispunjava upravljač zaštićenim područjima i područjima ekološke mreže i nizom drugih podzakonskih akata i Liste strogo zaštićenih i zaštićenih vrsta i novog Pravilnika o lovnim sezonama.

Shodno članu 46 Zakona o zaštiti prirode propisano je da se ocjena prihvatljivosti za područja ekološke mreže sprovodi kad postoji mogućnost da plan, program, projekat, posebno ili u kombinaciji sa drugim planovima, programima i projektima može imati značajan negativan uticaj, na ciljeve očuvanja i negativan uticaj na ekološki integritet područja ekološke mreže. Postupak ocjene prihvatljivosti sastoji se od: prethodne ocjene i glavne ocjene. Postupak ocjene prihvatljivosti ne sprovodi se za planove ili djelove planova, programe i projekte, koji su neophodni za upravljanje područjem ekološke mreže ili su sa njim neposredno povezani. Za planove i programe za koje se sprovodi postupak strateške procjene uticaja na životnu sredinu i za projekte za koje se sprovodi postupak procjene uticaja na životnu sredinu, postupak ocjene prihvatljivosti sprovodi se u okviru tih postupaka. Iako je Zakonom propisan, postupak ocjene prihvatljivosti se još uvijek ne

sprovodi kao takav, jer Crna Gora, za sada, nema proglašanih ekoloških mreža, što je veoma zabrinjavajuće za zemlju kandidata za ulazak u EU. Postupke procjene uticaja projekata na životnu sredinu i strateške procjene planova i programa na životnu sredinu sprovodi Agencija za zaštitu životne sredine. U vezi sa tim, Agencija bi trebalo da sprovodi i postupak ocjene prihvatljivosti zahvata na prirodu. Administrativni kapaciteti Agencije su ograničeni i nedovoljni za obavljanje ovog postupka, imajući u vidu brojne zahtjeve koji se upućuju Agenciji, a odnose se na obavljanje stručnih poslova zaštite prirode.

Donošenjem novog Zakona o uređenju prostora (Službeni list Crne Gore, br. 19/25)⁶² ukinut je mehanizam provjere izdatih uslova i smjernica zaštite prirode. Ranije je izdavana saglasnost Agencije na planski dokument, kao organa za tehničke uslove (prethodni Zakon o planiranju prostora i izgradnji objekata, član 37). Time se omogućava gradnja bez usaglašavanja sa mjerama i uslovima zaštite prirode, što je svakako razlog za reakciju OCD-a i stručne javnosti.

Izazovi u implementaciji ove mjere se ogledaju u: nedovoljnim kapacitetima Ministarstva ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera, Agencije za zaštitu životne sredine, neusaglašenosti sektorskih politika i odredaba zakonskih akata, nedovoljnim sredstvima koja se izdvajaju za oblast zaštite prirode i biodiverziteta, inspeksijskom nadzoru zaštite prirode, naročito na lokalnom nivou, nedostatak sistematizovanih podataka o biodiverzitetu kao osnov za praćanje stanja jer se podaci ne objedinjuju u bazu već postoje različiti izvori u okviru kojih se generišu podaci, nedostatak kako sistemskog generisanja podataka, tako i monitoringa koji proističe kao obavezna mjera zaštite prepoznata elaboratima procjene uticaja izgradnje objekata na životnu sredinu, nedostatak studija nultog stanja biodiverziteta, nedostatak institucionalnih kapaciteta za sprovođenje projekta, neusklađenost strateških dokumenata koji tretiraju pitanje biodiverziteta.

62 <https://www.sluzbenilist.me/registri/6EE56585-92B9-4083-A3E4-F0980A4C2C1D>

MJERA: PROGLASITI NOVA ZAŠTIĆENA PODRUČJA U SKLADU SA CILJEVIMA CBD-A ZA 2030, STRATEGIJOM BERNSE KONVENCIJE 2030. I VREMENSKIM OKVIROM EMERALD MREŽE PREDLOŽENIM 2024. GODINE.

Cilj Konvencije o biološkoj raznovrsnosti (u daljem tekstu: CBD) za 2030. godinu je da se pod zaštitu stavi 30% kopna, vode i mora, dok je cilj Bernske konvencije da se postigne 35% pokrivenosti Emerald lokacija do 2030. godine.

Završno mjerilo 5 za zatvaranje pregovora sa EU u Poglavlju 27 se odnosi na obavezu da: „Crna Gora podnosi Komisiji spisak predloženih lokacija Natura 2000, koji u dovoljnoj mjeri obuhvata tipove staništa i vrste u skladu sa zahtjevima Direktiva o pticama i staništima. Crna Gora demonstrira kapacitet da upravlja mrežom Natura 2000, između ostalog i kroz davanje ulcinjskoj Solani odgovarajućeg statusa zaštite i djelotvorno sprovođenje neophodnih mjera očuvanja koje dovode do poboljšanja statusa očuvanosti.“

Nacionalna zaštićena područja pokrivaju 13,22% kopnene površine Crne Gore i 1,87% mora. U Crnoj Gori postoji 80 zaštićenih područja, različite kategorije zaštite (strogi rezervat prirode, nacionalni park, posebni rezervat prirode, park prirode, spomenik prirode i park izuzetnih odlika)⁶³. Od 80 zaštićenih područja ukupno 53 područja imaju, a 27 nema imenovanog upravljača⁶⁴. Studiju zaštite imaju 22 zaštićena područja, pet ih je sa usvojenim planom upravljanja, a samo jedan sa usvojenim Godišnjim programom upravljanja za 2024. godinu⁶⁵.

Agencija za zaštitu životne sredine je pripremila nacрте studija revizije zaštićenih područja za 22 od 80 područja (27.5%), dok je reviziju studije potrebno uraditi za 63 zaštićena područja (79%). Takođe, Agencija

63 Parkovi Dinarida "Analiza nedostataka u upravljanju zasticenim podrucjima" (Podgorica, 2023) <https://parksdinarides.org/wp-content/uploads/2023/11/Analiza-nedostataka-u-upravljanju-zasticenim-podrucjima.pdf>, preuzeto 27. maja 2025.

64 Parkovi Dinarida "Analiza nedostataka u upravljanju zasticenim podrucjima" (Podgorica, 2023) <https://parksdinarides.org/wp-content/uploads/2023/11/Analiza-nedostataka-u-upravljanju-zasticenim-podrucjima.pdf>, preuzeto 27. maja 2025.

65 <https://biodiversitymontenegro.me/>

za zaštitu životne sredine je pripremila nacрте studija za nacionalne parkove “Durmitor” i “Skadarsko jezero” dok je za NP “Lovćen” u toku izrada studije revizije⁶⁶. Većina zaštićenih područja proglašanih u posljednjih nekoliko godina još uvijek su “zaštićena područja na papiru” bez upravljača ili bez donesenih i usvojenih planova upravljanja. Opština Bijelo Polje proglasila je Đalovića klisuru za zaštićeno područje i inicirala postupak izrade studije zaštite rijeke Čehotine na teritoriji opštine Bijelo Polje. Opština Pljevlja je pokrenula postupak u pravcu zaštite Gornjeg toka rijeke Čehotine na teritoriji ove opštine. Opština Kolašin inicirala je postupak izrade studije zaštite za kanjon Mrtvice, za Kapetanovo i Brničko jezero, kao i park šume Dulovina. Sa druge strane, imamo primjer rijeka Cijevne i Zete koje su proglašene zaštićenim područjem na lokalnom nivou, ali izostaje efikasno upravljanje. Kanjon rijeke Cijevne – upravljač Sekretarijat za urbanizam opštine Tuzi – proglašen je zaštićenim područjem 2017. godine. Sedam godina nakon proglašenja, područje i dalje nema uspostavljeno upravljačko tijelo, a evidentni su pritisci na tom području poput: izraženog krivolova na salmonidne vrste poput glavatice i potočne pastrmke, eksploatacije šljunka i pijeska, gradnja na obali rijeke, betoniranje obale ali i uzvodno gradnja MHE u Albaniji. Dolina rijeke Zete – proglašena je zaštićenim područjem 2019. godine, na teritoriji Podgorice i Danilovgrada. Izražen je krivolov i posebno je ugrožena mekousna pastrmka, endemska vrsta. Neophodno je da se dva grada dogovore oko formiranja zajedničkog – jednog upravljača ovim područjem. Usljed nedovoljne političke volje, razumijevanja koncepta zaštite prirode još uvijek nije postignut dogovor⁶⁷.

Najveće prijetnje po zaštićena područja su: nekontrolisani turizam, energetika, bespravna gradnja, nekontrolisana sječa šuma, eksploatacija prirodnih resursa, upravljanje zaštićenim područjima naročito na lokalnom nivou, nesprovođenje ocjene prihvatljivosti za zaštićena područja i za kandidovana Emerald područja, neusklađenost prostorno-planske dokumentacije i planova upravljanja, nedovoljna saradnja

66 Agencija za zaštitu životne sredine “Odgovor na Zahtjev za Slobodan pristup informacijama” (Podgorica, 2025) <https://epa.org.me/wp-content/uploads/2025/02/07-UPI-4-2.pdf>, preuzeto 28. maja 2025.

67 Izvještaj iz sjenke za Poglavlje 27 – Životna sredina i klimatske promjene, Kap progressa u moru obaveza (2024), <https://www.greenhome.co.me/novosti/>, pristupljeno 05. juna 2025.

nadzornih organa sa upravljačima zaštićenih područja, neadekvatna kaznena politika; nedovoljni kapaciteti za monitoring i upravljanje, nekontinuirano mapiranje staništa i vrsta (u cilju uspostavljanja Natura 2000 mreže); neadekvatna organizaciona forma i sistem finansiranja i upravljanja zaštićenim područjima i vrstama. Veći problem je loša implementacija iako ima i pravnih praznina u važećem zakonodavstvu.

6. ZAKLJUČCI ZA STUB BIODIVERZITET

Kašnjenje i sa pripremom Predloga zakona o zaštiti prirode, Zakona o nacionalnim parkovima, planova upravljanja za nacionalne parkove i druga zaštićena područja sa nižim nivoom zaštite je neopravdano i dovodi u pitanje pravilno upravljanje prirodom. Nereagovanje nadležnih institucija na nepoštovanje zakona⁶⁸ i integracije biodiveziteta u strateška i planska dokumenta dovodi u pitanje kapacitet za obavljanje povjerenih poslova, što svakako zahtijeva odgovornost.

Kada su u pitanju novopredložene mjere, potrebno je ukazati da nijesu u potpunosti transponovane i implementirane Direktiva o staništima i Direktiva o pticama. U toku je rad na proglašenju novih zaštićenih područja, reviziji postojećih i mapiranju NATURA 2000 staništa, ali mnogo dugo stagniraju obaveze vezane za uspostavljanje Emerald mreže.

68 <https://czip.me/2025/06/25/agencija-za-zastitu-zivotne-sredine-saucesnik-u-nezakonitom-us-vajanju-prostornog-plana-crne-gore/>

7. PREPORUKE ZA STUB BIODIVERZITET

Shodno preuzetim obavezama iz Zelene agende za ZB/Evropskog zelenog sporazuma za stub Biodiverzitet potrebno je da:

1. Ministarstvo ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera pripremi i predloži Vladi Crne Gore na usvajanje Predlog nacionalne strategije biodiverziteta, najkasnije do IV kvartala 2025. godine;

2. Ministarstvo ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera pripremi i predloži Vladi Crne Gore na utvrđivanje Predlog zakona o zaštiti prirode, kojim propisuje obavezu izrade Programa zaštite prirode na period od 10 godina kako bi se UNCBD ciljevi u potpunosti prenijeli i uskladili sa ciljevima drugih multilateralnih sporazuma koje je Crna Gora ratifikovala, najkasnije do IV kvartala 2025. godine;

3. Ministarstvo ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera i Agencija za zaštitu životne sredine intenziviraju aktivnosti na uspostavljanju mreže Natura 2000 i uključe zainteresovane strane i civilni sektor u aktivnosti na uspostavljanju mreže Natura 2000, najkasnije do I kvartala 2026. godine;

4. Ministarstvo ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera i JP Nacionalni parkovi Crne Gore, u saradnji sa lokalnim samoupravama treba da ubrzaju rad na donošenju i sprovođenju planova upravljanja za sva zaštićena područja, imajući u vidu da planovi upravljanja za nacionalne parkove važe do 2025. godine. Potrebno je i kontinuirano raditi na uspostavljanju novih zaštićenih područja;

5. Agencija za zaštitu životne sredine uspostavi sistem monitoringa staništa i vrsta, kao i sistem izvještavanja u skladu sa zahtjevima Direktive o staništima i Direktive o pticama; uspostavi Zelenu infrastrukturu i omogućiti povezanost između ekosistema i staništa i stvoriti uslove za povezivanje zelenih koridora sa područjima od značaja.

6. Sredstva koja se opredjeljuju za oblast zaštite prirode/biodiverziteta su nedovoljna za realizaciju neophodnih aktivnosti te je budžetom za 2026. godinu neophodno planirati uvećanje sredstava koja se izdvajaju za prirodu.

7. Ministarstvo ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera jača kapacitete inspekcije.

8. Ministarstvo ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera kroz međuresorno saradnju ukazuje na neophodnost potpune implementacije zakonodavnog okvira u oblasti biodiverziteta.

8. LITERATURA

1. <https://rb.gy/7kribf>
2. NVO “Eco Team”, Sveobuhvatna analiza strateškog zakonodavnog okvira u oblastima relevantnim za Zelenu Agendu (Podgorica, Eco Team, 2023)
3. <https://www.sluzbenilist.me/propisi/64F3E28A-1501-407C-91D6-C8E949DE7C5C>
4. <https://www.sluzbenilist.me/propisi/C8A38983-E720-4235-93F5-B2DC5995F5A7>
5. Ministarstvo energetike i rudarstva “Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Ministarstva energetike i rudarstva” (Podgorica, 2024) <https://www.gov.me/dokumenta/38530055-6967-42c7-946d-45da3c43c1e1> , preuzeto 27. maja 2025.
6. <https://koalicija27.me/>
7. https://www.greenhome.co.me/ova_doc/izvjestaj-iz-sijenke-za-poglavlje-27-za-period-maj-2024-jun-2025-poglavlje-27-uvremenskoj-zamci/ preuzeto 20. juna 2025,
8. https://www.greenhome.co.me/ova_doc/izvjestaj-iz-sjenke-za-poglavlje-15-energija-jun-2025/ ,preuzeto 20. juna 2025
9. Ministarstvo ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera, *Izveštaj o realizaciji Akcionog plana za ispunjavanje završnih mjerila u Poglavlju 27 – Životna sredina i klimatske promjene za izvještajni period mart – avgust 2024. godine* (Podgorica, 2024)

<https://wapi.gov.me/download-preview/63296fd7-2cd8-4065-8e92-51059c14f28f?version=1.0>, preuzeto 27. maja 2025

10. Ministarstvo održivog razvoja I UNDP *Finansijske procjene Akcionog plana za ispunjavanje završnih mjerila u Poglavlju 27 - Životna sredina i klimatske promjene*, (Podgorica, 2021) <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2022-10/Finansijske%20procjene%20Akcionog%20plana%20u%20Poglavlju%2027%20.pdf>, preuzeto 27. maja 2025.

11. Skupština Crne Gore “Zakon o budžetu Crne Gore za 2025. godinu” (Podgorica, 2025) ,<https://zakoni.skupstina.me/zakoni/web/dokumenta/zakoni-i-drugi-akti/391/3552-20866-33-24-5-190.pdf>, str. 343 – 494, preuzeto 27. maja 2025.

12. Government of Montenegro “Draft of the National Energy and Climate Plan of Montenegro” (Podgorica, 2024) https://www.energy-community.org/dam/jcr:af9fe606-98a7-4eec-83ab1a8a9035f63e/NECP%20Montegro_all%20chapters_9%20Dec%202024.pdf , preuzeto 28. maja 2025.

13. <https://energy-community.external.syracus.net/dam/jcr:da2b6bdd-0dbf-46ef-9f82-7fc28b7aca5c/EnCS%20Recommendations%20draft%20ME%20NECP%20FINAL.pdf>, preuzeto 28. maja 2025.

14. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=legissum:4696271> , preuzeto 28. maja 2025.

15. Energy Community “EU assessment highlights Carbon Pricing options to accelerate EU integration and the energy transition in the Energy Community” (Vienna, 2025) <https://www.energy-community.org/news/Energy-Community-News/2025/01/14.html>, preuzeto 28. maja 2025.

16. Ministarstvo održivog razvoja i turizma “*Nacionalna strategija*

biodiverziteta sa Akcionim planom 2016-2020" (Podgorica, 2015) <https://www.gov.me/dokumenta/e830968f-4f16-475a-96ee-0e7e1fd00b2f>, preuzeto 27. maja 2025.

17. Tintor, V. *WB6 Roaming Report 2024* (Regional Cooperation Center, Sarajevo, 2025) <https://www.rcc.int/pubs/208/wb6-roaming-report-2024>, preuzeto 26. maja 2025.

18. Ministarstvo održivog razvoja i turizma Šesti nacionalni izvještaj crne gore prema konvenciji Ujedinjenih nacija o biološkoj raznovrsnosti (Podgorica, 2023) <https://eusluge.euprava.me/ServiceImages/eParticipacije/f7f6e772-ae21-4efe-9936-0356bfa12536.pdf>, preuzeto 26. maja 2025.

19. <https://www.gov.me/clanak/javna-rasprava-o-tekstu-nacrta-strategije-razvoja-suma-i-sumarstva-crne-gore>

20. Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede "Izvještaj o zdravstvenom stanju šuma u 2023. godini" (Podgorica, 2024) <https://www.gov.me/dokumenta/06452c0e-9e17-40f0-b8e3-1a26b06e1d8d>, preuzeto 27. maja 2025.

21. Uprava za gazdovanje šumama i lovištima, "Izvještaj o zdravstvenom stanju šuma za 2023. godinu" (Pljevlja, 2024) http://www.upravazasume.me/razni_fajlovi/1733470110.pdf, preuzeto 27. maja 2025.

22. Uprava za gazdovanje šumama i lovištima "Godišnji program gazdovanja šumama za 2023. Godinu" (Pljevlja, 2023) <https://wapi.gov.me/download-preview/31237b65-00b7-4f6e-b6a2-56d442cd7b2d?version=1.0>, preuzeto 27. maja 2025.

23. Uprava za gazdovanje šumama i lovištima "Godišnji program gazdovanja šumama za 2024. Godinu" (Pljevlja, 2024) http://www.upravazasume.me/razni_fajlovi/1713528456.pdf, preuzeto 27. maja 2025.

24. Vlada Crne Gore “Predlog odluke o proglašavanju zaštićenog područja Spomenik prirode „Dražin vrt”” (Podgorica, 2024) <https://www.gov.me/dokumenta/f495f785-3b86-4479-a79b-fb175d39e34a> , preuzeto 27. maja 2025.

25. Vlada Crne Gore “Predlog odluke o proglašavanju zaštićenog područja Spomenik prirode „Sopot”” (Podgorica, 2024) <https://www.gov.me/dokumenta/5a70293f-0535-4d78-aae0-c9277280febd> , preuzeto 27. maja 2025.

26. <https://me.propisi.net/sluzbeni-list-crne-gore-br-87-2023-od-27-9-2023-godine/>

27. <https://me.propisi.net/sluzbeni-list-crne-gore-br-87-2023-od-27-9-2023-godine/>

28. <https://me.propisi.net/sluzbeni-list-crne-gore-br-112-2024-od-22-11-2024-godine/>

29. Agencija za zaštitu životne sredine“ Izvještaj o radu Agencije za zaštitu životne sredine za 2024. godinu” (Podgorica, 2025) <https://epa.org.me/izvjestaji> , preuzeto 27. maja 2025.

30. <https://www.sluzbenilist.me/propisi/B8EEFE5F-F7E0-4364-9652-A59C61B9334B>

31. Ministarstvo evropskih poslova, Program pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji (Vlada Crne Gore, 2024) <https://www.eu.me/wp-content/uploads/2024/04/4-IV-24-Nacrt-PPCG-a-2024-2027-za-OS.pdf> , pristupljeno 05. juna 2025., str. 166

32. <https://eusluge.euprava.me/eParticipacija> , pristupljeno 07. juna 2025. godine

33. Ministarstvo turizma, ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera “Javna rasprava za Nacrte studija revizije i Nacrte odluka

o proglašavanju kategorije, granica, statusa i režima zaštite Spomenika prirode "Plaža Pećin" i Spomenika prirode "Ratac sa Žukotrlicom" (Podgorica, 2024) <https://www.gov.me/clanak/javna-rasprava-za-nacrte-studija-revizije-i-nacrte-odluka-o-proglasavanju-kategorije-granica-statusa-i-rezima-zastite-spomenika-prirode-plaza-pecin-i-ratac-sa-zukotrlicom> , preuzeto 28. maja 2025.

34. Ministarstvo turizma, ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera, Izvještaj o sprovedenoj javnoj raspravi za Nacrt studije revizije i Nacrt odluke o proglašavanju kategorije, granica, statusa i režima zaštite spomenika prirode „Plaža Pećin“, broj:06-322/24-1009/4, Podgorica, 10.05.2024. godine

35. Ministarstvo ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera, „Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Ministarstva ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera“ (Podgorica, 2024) <https://www.gov.me/dokumenta/ffb41f12-dae1-4d83-a097-bd3a897d92ad> , preuzeto 27. maja 2025.

36. <https://www.gov.me/clanak/javni-poziv-za-predlaganje-predstavnik-nevladine-organizacije-za-rad-u-radnom-tijelu-za-izmjene-dopune-zakona-o-zastitu-prirode> pristupljeno 07. juna 2025.

37. <https://wapi.gov.me/download-preview/6a7631c7-6d69-4d90-8303693b0b86927d?version=1.0>

38. <https://www.gov.me/clanak/javni-poziv-za-javnu-raspravu-o-nacrtu-zakona-o-zastiti-prirode> , pristupljeno 12. jula 2025. godine

39. <https://www.gov.me/clanak/izvjestaj-o-sprovedenoj-javnoj-raspravi-o-tekstu-nacrta-zakona-o-zastiti-prirode> , pristupljeno 12. jula 2025. godine

40. <https://www.gov.me/dokumenta/47922da1-c10f-486a-b096-9468486a1508> , pristupljeno 12. jula 2025. Godine
41. <https://prcentar.me/clanak/nedostatak-prihvatilita-za-divlje-ivotinje-i-nedovljno-precizne-nadlenosti-organa-kljuni-problemi-u-toj-oblasti/1942> , pristupljeno 07. juna 2025.
42. Koalicija 27, Izvještaj iz sjenke za Poglavlje 27 - Životna sredina i klimatske promjene, Kap progressa u moru obaveza (2024).
43. Convention on the conservation of European wildlife and natural habitats "Meeting report" (Strasbourg, 2023) <https://rm.coe.int/tpps07e-2023-meeting-report-1st-bureau-2023/1680aac4cb>, preuzeto 28. maja 2025.
44. <https://czip.me/2025/05/29/gradite-buducnost-po-mjeri-covjeka-i-prirode-a-ne-po-mjeri-investitorskog-lobija/>
45. <https://www.gov.me/clanak/javna-rasprava-o-nacrtu-dsl-dio-sektora-66-moduli-ii-iii-i-vi-velika-plaza-i-nacrtu-izvjestaja-o-strateskoj-procjeni-uticaja-na-zivotnu-sredinu>
46. Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma "Akcioni plan za ispunjavanje završnih mjerila u Poglavlju 27 - Životna sredina i klimatske promjene" (Podgorica, 2021) <https://wapi.gov.me/download/abaef2f4-d824-4d42-a05d-e6a8ad92a09d?version=1.0> , preuzeto 27. maja 2025.
47. Koalicija 27. "Ekonomska eksploatacija sume Opasanica" (Podgorica) <https://www.greenhome.co.me/wpcontent/uploads/2024/10/Ekonomska-eksploatacija-sume-Opasanica.pdf> , preuzeto 27. maja 2025.
48. Ministarstvo održivog razvoja i turizma "Inovirana Stručna podloga - Studija izvodljivosti za reviziju granica Nacionalnog parka Durmitor" (Podgorica, 2013) <https://www.gov.me/>

[dokumenta/c38370b9-c07d-454c-a825-597e62bbff39](#) , preuzeto 27. maja 2025.

49. Koalicija 27, Izvještaj iz sjenke za Poglavlje 27 - Životna sredina i klimatske promjene, Kap progressa u moru obaveza (2024).

50. Convention on the conservation of european wildlife and natural habitats "Updated list of officially nominated candidate Emerald Network sites", (Strasbourg, 2024) <https://rm.coe.int/pa18e-2024-draft-candidate-list-emerald-network-sites-2779-8956-4427-1/1680b27e33> , preuzeto 28. maja 2025.

51. <https://czip.me/2023/08/02/crna-gora-dobila-novu-mreza-iba-podrucja/>, pristupljeno 05. juna 2025.

52. Koalicija 27, Izvještaj iz sjenke za Poglavlje 27 - životna sredina i klimatske promjene (Koalicija 27, 2024) https://www.greenhome.co.me/wpcontent/uploads/2020/07/ONLINE_Izvjestaj-iz-sjenke-2024-MNE_pages_compressed-1.pdf , pristupljeno 05. juna 2025.

53. <https://www.rcc.int/home>

54. Medenica, K. "Predstavljanje Izvještaja iz Sjenke za Poglavlje 27"pptx. (Evropska kuća, jun 2025.)

55. Akcioni plan za završna mjerila za Poglavlje 27, za period 2021-2025. str. 68-106, preuzeto 27. maja 2025.

56. Skupština Crne Gore "Zakono budžetu Crne Gore za 2025. Godinu" (Podgorica, 2025), <https://zakoni.skupstina.me/zakoni/web/dokumenta/zakoni-i-drugiakti/391/355220866-33-24-5-190.pdf> , str. 343 – 494, preuzeto 27. maja 2025.

57. <https://www.sluzbenilist.me/propisi/0E84F794-CC4A-4664-AE4D-3B0895214FC8>

58. <https://www.sluzbenilist.me/registri/F8052E30-8E7C-4C5D-99F2-9BA2E7057094>

59. <https://www.sluzbenilist.me/registri/6EE56585-92B9-4083-A3E4-F0980A4C2C1D>

60. Parkovi Dinarida “Analiza nedostataka u upravljanju zasticenim podrucjima” (Podgorica, 2023) <https://parksdinarides.org/wp-content/uploads/2023/11/Analiza-nedostataka-u-upravljanju-zasticenim-podrucjima.pdf> , preuzeto 27. maja 2025.

61. Parkovi Dinarida “Analiza nedostataka u upravljanju zasticenim podrucjima” (Podgorica, 2023) <https://parksdinarides.org/wp-content/uploads/2023/11/Analiza-nedostataka-u-upravljanju-zasticenim-podrucjima.pdf> , preuzeto 27. maja 2025.

62. <https://biodiversitymontenegro.me/>

63. Agencija za zaštitu životne sredine “Odgovor na Zahtjev za Slobodan pristup informacijama” (Podgorica, 2025) <https://epa.org.me/wp-content/uploads/2025/02/07-UI-4-2.pdf> , preuzeto 28. maja 2025.

64. Izvještaj iz sjenke za Poglavlje 27 -Životna sredina i klimatske promjene, Kap progresa u moru obaveza (2024), <https://www.greenhome.co.me/novosti/> , pristupljeno 05. juna 2025.

65. <https://czip.me/2025/06/25/agencija-za-zastitu-zivotne-sredine-saucesnik-u-nezakonitom-usvajanju-prostornog-plana-crne-gore/>

